

Proces karny

Część szczegółna

redakcja

Grażyna Artymiak

Maciej Rogalski

Zbigniew Sobolewski

Grażyna Artymiak

Monika Klejnowska

Czesław Paweł Kłak

Arita Masłowska

Zbigniew Sobolewski

Piotr Krzysztof Sowiński

Oficyna

a Wolters Kluwer business

seria akademicka

Proces karny

Część szczególna

Prawo jest na naszej stronie!

www.profinfo.pl
www.wolterskluwer.pl

- codzienna aktualizacja
- pełna oferta
- zapowiedzi wydawnicze
- rabat na zamówienia zbiorcze
do negocjacji
- uproszczony sposób zakupu e-mailem:
zamowienia.internet@wolterskluwer.pl

Proces karny

Część szczególna

redakcja

Grażyna Artymiak

Maciej Rogalski

Zbigniew Sobolewski

Grażyna Artymiak

Monika Klejnowska

Czesław Paweł Kłak

Arita Małowska

Zbigniew Sobolewski

Piotr Krzysztof Sowiński

Oficyna

a Wolters Kluwer business

seria akademicka

Wydanie publikacji zostało dofinansowane przez Uniwersytet Rzeszowski.

Stan prawny na 15 października 2007 r.

Redaktor prowadzący:
Marta Grabowska

Wydawca:
Marcin Skrabka

Skład, łamanie:
P.W. Lespol Leszek Skurzyński

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2007

ISBN: 978-83-7526-597-2

Wydane przez:
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Redakcja Książek
01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a
tel. (022) 535 80 00
31-156 Kraków, ul. Zacisze 7
tel. (012) 630 46 00
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
Księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	11
Źródła prawa	11
Czasopisma i inne publikatory	12
Wykaz podstawowej literatury	15
Od Autorów	17
Rozdział pierwszy	
Postępowanie przygotowawcze	19
1. Cele i funkcje postępowania przygotowawczego	19
2. Formy postępowania przygotowawczego	20
3. Organy prowadzące postępowanie przygotowawcze	21
4. Czas trwania postępowania przygotowawczego	22
5. Strony i ich uprawnienia oraz obowiązki w postępowaniu przygotowawczym	23
6. Wszczęcie postępowania przygotowawczego	24
6.1. Źródła informacji o przestępstwie	24
6.2. Postępowanie sprawdzające	26
6.3. Podstawa wszczęcia postępowania	29
6.4. Decyzja o wszczęciu śledztwa lub dochodzenia (formalne wszczęcie postępowania przygotowawczego)	29
6.5. Faktyczne wszczęcie postępowania przygotowawczego	30
6.6. Odmowa wszczęcia śledztwa lub dochodzenia	33
7. Przebieg postępowania przygotowawczego	34
7.1. Postępowanie <i>in rem</i>	34
7.2. Postępowanie <i>in personam</i>	35
7.3. Czynności dowodowe w postępowaniu przygotowawczym	38
8. Sposoby zakończenia postępowania przygotowawczego	41
8.1. Instytucja zamknięcia śledztwa lub dochodzenia	41
8.2. Umorzenie postępowania przygotowawczego	43
8.3. Zawieszenie postępowania przygotowawczego	45
9. Nadzór prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym	47
9.1. Sposoby sprawowania nadzoru nad postępowaniem przygotowawczym	47
9.2. Środki kontroli postępowania przygotowawczego po jego prawomocnym umorzeniu	50
10. Czynności sądu w postępowaniu przygotowawczym	53
10.1. Uwagi ogólne	53

10.2. Zakres czynności sądu w postępowaniu przygotowawczym	54
10.3. Właściwość sądu i skład sądu w czynnościach postępowania przygotowawczego	58
11. Akt oskarżenia	59
11.1. Akt oskarżenia jako skarga zasadnicza	59
11.2. Termin sporządzenia aktu oskarżenia	61
11.3. Warunki formalne aktu oskarżenia	61
11.4. Szczególne akty oskarżenia	65
11.5. Czynności zastępujące akt oskarżenia	66
Rozdział drugi	
Postępowanie przed sądem pierwszej instancji	73
1. Zagadnienia ogólne	73
2. Wstępna kontrola aktu oskarżenia	73
3. Przygotowanie do rozprawy głównej	76
4. Jawność rozprawy głównej	77
5. Utrzymanie porządku podczas rozprawy	78
6. Przebieg rozprawy głównej	79
6.1. Część wstępna rozprawy	79
6.2. Przewód sądowy	83
7. Czynności końcowe w sądzie pierwszej instancji	97
Rozdział trzeci	
Postępowanie kontrolne	102
1. Uwagi ogólne	102
2. System środków zaskarżenia	104
3. Instancyjność	105
4. Podstawowe pojęcia kontroli instancyjnej	108
4.1. Zagadnienia wstępne	108
4.2. Cechy środka odwoławczego	109
4.3. Legitymacja do wniesienia środka odwoławczego	110
4.4. Granice środka odwoławczego	111
4.4.1. Zakres zaskarżenia	112
4.4.2. Kierunek środka odwoławczego	114
4.4.3. Kierunek orzeczenia odwoławczego	116
4.4.4. Zarzuty odwoławcze	119
4.4.5. Wnioski odwoławcze	120
4.4.6. Orzeczenia odwoławcze	121
5. Przyczyny odwoławcze	122
5.1. Zagadnienia wstępne	122
5.2. Względne przyczyny odwoławcze	123
5.2.1. Obraza prawa materialnego	123
5.2.2. Obraza przepisów postępowania	124
5.2.3. Błąd w ustaleniach faktycznych	126
5.2.4. Rażąca niewspółmierność kary	127
5.3. Bezwzględne przyczyny odwoławcze	128

5.3.1. Udział w wydaniu orzeczenia osoby nieuprawnionej lub niezdolnej do orzekania bądź podlegającej wyłączeniu z mocy prawa.....	129
5.3.2. Nienależyta obsada sądu lub brak obecności na całej rozprawie któregoś z jej członków.....	130
5.3.3. Naruszenie podsądności sądu powszechnego lub sądu szczególnego.....	131
5.3.4. Naruszenie właściwości sądu wyższego rzędu.....	131
5.3.5. Orzeczenie kary, środka karnego lub środka zabezpieczającego nieznanego ustawie.....	132
5.3.6. Naruszenie zasady większości głosów lub niepodpisanie orzeczenia przez wszystkich członków składu.....	132
5.3.7. Sprzeczność w treści orzeczenia.....	133
5.3.8. Orzekanie z naruszeniem powagi rzeczy osądzonej.....	133
5.3.9. Istnienie jednej z okoliczności wyłączających postępowanie określonych w art. 17 § 1 pkt 5, 6 i 8–11 k.p.k.....	134
5.3.10. Orzekanie pomimo braku obrońcy.....	134
5.3.11. Rozpoznanie sprawy podczas nieobecności oskarżonego, którego obecność była obowiązkowa.....	135
5.4. Rażąca niesprawiedliwość orzeczenia.....	136
5.5. Błędna kwalifikacja prawna czynu.....	137
6. Warunki formalne środka zaskarżenia.....	138
7. Cofnięcie środka zaskarżenia.....	139
8. Zwyczajne środki odwoławcze.....	140
8.1. Apelacja.....	140
8.1.1. Uwagi ogólne.....	140
8.1.2. Podmioty uprawnione do wniesienia apelacji.....	141
8.1.3. Warunki formalne apelacji.....	142
8.1.4. Postępowanie przed sądem <i>ad quo</i>	144
8.1.5. Postępowanie przed sądem <i>ad quem</i>	145
8.1.6. Przebieg rozprawy apelacyjnej.....	146
8.1.7. Rodzaje orzeczeń sądu odwoławczego.....	149
8.1.8. Pytanie prawne.....	151
8.1.9. Czynności końcowe postępowania apelacyjnego.....	153
8.1.10. Postępowanie przed sądem pierwszej instancji po przekazaniu mu sprawy przez sąd odwoławczy.....	154
8.2. Zażalenie.....	154
8.2.1. Zagadnienia wstępne.....	154
8.2.2. Podmioty uprawnione do wniesienia zażalenia.....	155
8.2.3. Przedmiot zaskarżenia w trybie zażalenia.....	155
8.2.4. Termin wniesienia zażalenia.....	157
8.2.5. Organy uprawnione do rozpoznania zażalenia.....	158
8.2.6. Postępowanie zażaleniowe.....	158
9. Nadzwyczajne środki zaskarżenia.....	160
9.1. Prawomocność.....	160

9.2. Kasacja	160
9.2.1. Uwagi ogólne	160
9.2.2. Podstawy kasacji.....	161
9.2.3. Podmioty uprawnione do wniesienia kasacji	162
9.2.4. Dopuszczalność kasacji	163
9.2.5. Warunki formalne kasacji	164
9.2.6. Przebieg postępowania kasacyjnego	166
9.3. Wznowienie postępowania.....	169
9.3.1. Uwagi wstępne	169
9.3.2. Podstawy wznowienia postępowania	170
9.3.3. Przebieg postępowania	172
9.3.4. Rodzaje rozstrzygnięć w przedmiocie wznowienia postępowania	174
9.4. Wniosek o stwierdzenie nieważności orzeczenia wydanego wobec osoby represjonowanej za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.....	176
9.4.1. Uwagi wstępne	176
9.4.2. Przebieg postępowania	176
9.4.3. Rodzaje rozstrzygnięć	179
9.4.4. Wniosek o odszkodowanie.....	179
9.5. Wniosek o wyznaczenie ponownej rozprawy.....	180
10. Skarga na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki	181
10.1. Uwagi ogólne	181
10.2. Dopuszczalność skargi	183
10.3. Tryb postępowania	185
10.4. Rodzaje rozstrzygnięć	189

Rozdział czwarty

Kodeksowe postępowanie szczególne.....	198
1. Postępowania szczególne – zagadnienia wprowadzające	198
2. Postępowanie uproszczone	201
3. Postępowanie w sprawach z oskarżenia prywatnego	206
4. Postępowanie nakazowe	211
5. Postępowanie przyspieszone	217

Rozdział piąty

Postępowanie po uprawomocnieniu się orzeczenia.....	229
1. Podjęcie postępowania warunkowo umorzonego	229
2. Odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie.....	230
3. Ułaskawienie.....	240
4. Wyrok łączny	246

Rozdział szósty

Postępowanie w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych.....	251
1. Immunitet zakrajowości.....	251

2. Pomoc prawna w sprawach karnych.....	254
2.1. Rodzaje pomocy prawnej.....	254
2.2. Doręczenia i inne czynności „zlecane”.....	255
2.3. <i>Quasi-list</i> żelazny.....	256
2.4. Umieszczenie w zakładzie karnym.....	256
2.5. Wspólny zespół śledczy.....	257
3. Internacjonalizacja ścigania karnego.....	259
3.1. Przekazanie ścigania karnego.....	259
3.2. Przejęcie ścigania karnego.....	260
4. Ekstradycja.....	261
4.1. Wystąpienie o wydanie lub przewóz osób ściganych lub skazanych przebywających za granicą oraz o wydanie przedmiotów.....	262
4.2. Wydanie oraz przewóz osób ściganych albo skazanych lub wydanie przedmiotów na wnioski państw obcych.....	264
4.3. Ekstradycja uproszczona.....	265
4.4. Areszt ekstradycyjny.....	266
4.5. Zezwolenie na tranzyt.....	266
4.6. Wnioski państwa obcego o wydanie przedmiotów.....	266
5. Wystąpienie do państwa członkowskiego Unii Europejskiej o przekazanie osoby ściganej na podstawie europejskiego nakazu aresztowania (ENA).....	267
5.1. Zagadnienia wstępne.....	267
5.2. Postępowanie w sprawie wydania europejskiego nakazu aresztowania.....	268
5.3. Odmowa wydania ENA.....	269
5.4. Wymogi formalne ENA.....	270
5.5. Zasada specjalności.....	270
5.6. Tzw. dalsze przekazanie oraz przekazanie warunkowe.....	271
6. Wystąpienie państwa członkowskiego Unii Europejskiej o przekazanie osoby ściganej na podstawie europejskiego nakazu aresztowania (ENA).....	272
6.1. Zagadnienia wstępne.....	272
6.2. Procedura „przekazania”.....	273
6.2.1. Czynności prokuratora.....	273
6.2.2. Czynności sądowe.....	274
6.3. Terminy procesowe.....	276
6.4. Odmowa wykonania ENA.....	277
6.5. Warunkowe przekazanie osoby ściganej ENA.....	280
6.6. Gwarancje dodatkowe.....	281
6.7. Sytuacje kolizyjne.....	282
6.7.1. Zbieg europejskich nakazów aresztowania.....	282
6.7.2. Zbieg europejskiego nakazu aresztowania i wniosku o wydanie osoby państwu obcemu.....	282
6.8. Tzw. dalsze przekazanie oraz zgoda na ściganie lub odbycie kary pozbawienia wolności za czyny nie objęte ENA.....	283
6.9. Tranzyt osoby przekazanej przez terytorium Polski.....	283
7. Przejęcie i przekazanie orzeczeń do wykonania.....	284

7.1. Przejęcie orzeczenia do wykonania.....	284
7.2. Przekazanie orzeczenia do wykonania.....	286
8. Współpraca z Międzynarodowym Trybunałem Karnym.....	287
8.1. Międzynarodowy Trybunał Karny (MTK).....	287
8.2. Postępowanie w przedmiocie współpracy z MTK.....	288
9. Dalsze rozwiązania.....	290

Rozdział siódmy

Postępowanie karne w sprawach podlegających orzecznictwu

sądów wojskowych.....	294
1. Uwagi wprowadzające.....	294
2. Właściwość sądów wojskowych.....	296
2.1. Właściwość miejscowa.....	296
2.2. Właściwość rzeczowa i funkcjonalna.....	297
3. Odrębności wojskowego postępowania karnego.....	299
3.1. Postępowanie wojskowe o przestępstwa ścigane na wniosek dowódcy jednostki.....	299
3.2. Postępowanie wojskowe o przestępstwa prywatnoskargowe.....	300
3.3. Odmienności w przebiegu postępowania karnego wojskowego.....	301

Rozdział ósmy

Koszty sądowe.....	304
1. Uwagi ogólne.....	304
2. Zwolnienie od kosztów sądowych.....	308
3. Zasady zasądzania kosztów procesu.....	311
3.1. Koszty procesu ponoszone przed sądem pierwszej instancji w sprawach z oskarżenia publicznego.....	311
3.2. Koszty procesu ponoszone przed sądem pierwszej instancji w sprawach z oskarżenia prywatnego.....	313
3.3. Koszty procesu ponoszone na skutek wniesienia środków zaskarżenia.....	316
4. Koszty procesu związane z powództwem cywilnym i zasądzeniem odszkodowania z urzędu.....	318

WYKAZ SKRÓTÓW

ABW	– Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego
ENA	– Europejski Nakaz Aresztowania
MTK	– Międzynarodowy Trybunał Karny
RPO	– Rzecznik Praw Obywatelskich
SA	– Sąd Apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
TK	– Trybunał Konstytucyjny
TS	– Trybunał Stanu

Źródła prawa

k.c.	– ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)
KE	– Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.)
k.k.	– ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
k.k.s.	– ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jedn. Dz. U. z 2007 r. Nr 111, poz. 756 z późn. zm.)
k.k.w.	– ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
k.p.c.	– ustawa z dnia 17 listopada 1964 roku – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.)
k.p.k.	– ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
k.p.k. z 1969 r.	– ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 96 z późn. zm.)

- MPPOiP** – Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19 grudnia 1966 roku (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167)
- p.u.s.p.** – ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. Nr 98, poz. 1070 z późn. zm.)
- Regulamin** – Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 kwietnia 1992 r. (Dz. U. Nr 38, poz. 163 z późn. zm.) Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury
- Regulamin** – Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 listopada 1987 r. (Dz. U. Nr 38, poz. 218 z późn. zm.) Regulamin wewnętrznego urzędowania sądów powszechnych
- u.p.** – ustawa z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (tekst jedn. Dz. U. z 2002 r. Nr 21, poz. 206 z późn. zm.)

Czasopisma i inne publikatory

- Annales UMCS** – Annales Universitatis Mariae Curie -Skłodowska w Lublinie
- Apel.-Lub.** – Apelacja. Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Lublinie
- Apel.-W-wa** – Apelacja. Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Warszawie
- AUL** – Acta Universitatis Lodziensis, Folia Iuridica
- AUWr** – Acta Universitatis Wratislaviensis
- Biul. SN** – Biuletyn Biura Orzecznictwa Sądu Najwyższego
- Dz. U.** – Dziennik Ustaw
- EP** – Edukacja Prawnicza
- GP** – Gazeta Prawnicza
- GS** – Gazeta Sądowa
- GSP** – Gdańskie Studia Prawnicze
- GSP – Prz.Orz.** – Gdańskie Studia Prawnicze Przegląd Orzecznictwa
- KSP** – Krakowskie Studia Prawnicze
- KZS** – Krakowskie Zeszyty Sądowe (Biuletyn Sądu Apelacyjnego w Krakowie w sprawach karnych)
- M.P.** – Monitor Polski
- M. Praw.** – Monitor Prawniczy
- NP** – Nowe Prawo
- OSA** – Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
- OSAB** – Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
- OSN** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego
- OSNKW** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa

OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSNP-wkł	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych – wkładka
OSNPG	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Wydawnictwo Prokuratury Generalnej
OSNwSK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór urzędowy, Seria A
PiP	– Państwo i Prawo
PPK	– Problemy Prawa Karnego
Pr.	– Prokurator
Probl. Praw.	– Problemy Praworządności
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
Prok. i Pr.-Orz.	– Prokuratura i Prawo – dodatek Orzecznictwo
Przegl. Pol.	– Przegląd Policyjny
Prz. Sejm.	– Przegląd Sejmowy
PS	– Przegląd Sądowy
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SI	– Studia Iuridica
SP	– Studia Prawnicze
W	– Wokanda
WPP	– Wojskowy Przegląd Prawniczy
ZN UŁ	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego
ZN UJ	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZN IBPS	– Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego
ZN WSZiP	– Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Prawa w Warszawie
ZP INP PAN	– Zeszyty Prawnicze Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk

WYKAZ PODSTAWOWEJ LITERATURY

- Aktualne problemy prawa i procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Janowi Grajewskiemu*, Gdańsk 2003
- Boratyńska K.T., Górski A., Sakowicz A., Ważny A., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2005
- Bratoszewski J., Gardocki L., Gostyński Z., Przyjemski S.M., Stefański R.A., Zabłocki S., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, pod red. Z. Gostyńskiego, t. I–III, Warszawa 2004
- Bulsiewicz A., Jeż-Ludwichowska M., Kala D., Osowska D., *Przebieg procesu karnego*, Toruń 2003
- Cieślak M., *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984
- Daszkiewicz W., *Prawo karne procesowe – zagadnienia ogólne*, t. I, Poznań 2000; t. II, Poznań 2001
- Doda Z., Gaberle A., *Dowody w procesie karnym. Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Komentarz*, Warszawa 1996
- Doda Z., Gaberle A., *Kontrola odwoławcza w procesie karnym. Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Komentarz*, Warszawa 1997
- Grajewski J., *Przebieg procesu karnego*, Warszawa 2001
- Grajewski J., Paprzycki L.K., Płachta M., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I–II, Kraków 2003
- Grajewski J., Paprzycki L.K., Steinborn S., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I–II, Kraków 2005
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2005
- Grzegorzczak T., Tylman J., *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2005
- Grzeszczyk W., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2003
- Hofmański P., Sądziak E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I–III, Warszawa 2004
- Hofmański P., Zabłocki S., *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Biblioteka sądowa, Kraków 2006
- Kalinowski S., *Polski proces karny w zarysie*, Warszawa 1979
- Kmieciak R., Skrętowicz E., *Proces karny. Część ogólna*, Kraków 2006
- Kompensacyjna funkcja prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Gostyńskiego*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych, Kraków 2002, nr 2

- Lipczyńska M., *Polski proces karny. Zagadnienia ogólne*, Warszawa 1986
- Lipczyńska M., Kordik A., Kegel E., Świda-Łagiewska Z., *Polski proces karny*, Warszawa 1975
- Marszał K., Stachowiak S., Zgryzek K., *Proces karny*, Katowice 2003
- Murzynowski A., *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1994
- Nowa kodyfikacja karna. Krótkie komentarze*, Warszawa 1997–1999
- Nowa kodyfikacja prawa karnego*, pod red. L. Boguni, Wrocław 1997–2005
- Nowe prawo karne procesowe. Zagadnienia wybrane. Księga ku czci Profesora Wiesława Daszkiewiczza*, Poznań 1999
- Nowicki M.A., *Europejska Konwencja Prawa Człowieka. Wybór orzecznictwa*, Warszawa 1998
- Polska lat dziewięćdziesiątych. Przemiany państwa i prawa. Materiały konferencji naukowej*, Lublin 1997
- Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga ku czci Profesora Mariana Cieślaka*, Warszawa 1993
- Problemy znowelizowanej procedury karnej. Materiały konferencji naukowej Rzeszów – czarna 2003*, pod red. Z. Sobolewskiego, G. Artymiak, Cz.P. Kłaka, Kraków 2004
- Prusak F., *Komentarz do kodeksu postępowania karnego*, t. I–II, Warszawa 1999
- Środki zaskarżenia w procesie karnym. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Zbigniewa Dody*, Kraków 2000
- U progu nowych kodyfikacji karnych. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Leonowi Tyszkiewiczowi*, Katowice 1999
- Waltoś S., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2005
- W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska*, Lublin 2005
- Współczesne problemy procesu karnego i jego efektywność. Księga pamiątkowa Profesora Andrzeja Bulsiewiczza*, Toruń 2004
- Współczesne problemy procesu karnego i wymiaru sprawiedliwości. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Kazimierza Marszała*, Katowice 2003
- Współczesny proces karny. Księga ofiarowana Profesorowi Tadeuszowi Nowakowi*, Poznań 2000
- Zasada prawdy materialnej. Materiały konferencji naukowej Krasieczyn 2005*, pod red. Z. Sobolewskiego i G. Artymiak, Kraków 2006
- Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci Profesora Stanisława Waltośia*, Warszawa 2000

OD AUTORÓW

Podręcznik jest adresowany przede wszystkim do studentów prawa, ale także może stanowić pomoc dla aplikantów przygotowujących się do zawodów prawniczych oraz praktyków organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, tym bardziej że jego autorzy w większości nie są wyłącznie pracownikami naukowo-dydaktycznymi, ale także prawnikami czynnie wykonującymi zawody prawnicze.

Wiadomości przedstawione w podręczniku obejmują przebieg postępowania karnego, a także odrębności niektórych postępowań szczególnych w świetle obowiązującego od 1 września 1998 roku kodeksu postępowania karnego wraz ze zmianami wynikającymi z ustaw nowelizujących ten akt prawny. Podręcznik zawiera nie tylko omówienie uregulowań kodeksowych poszczególnych instytucji procesu karnego, ale także przedstawia poglądy doktryny i orzecznictwo Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych. Materiał w nim przedstawiony koresponduje z problematyką Procesu karnego. Część ogólna.

Proces karny. Część szczególna jest pracą zbiorową, napisaną przez sześciu autorów, stanowiącą realizację pomysłu Profesora Zbigniewa Sobolewskiego, długoletniego Kierownika i następnie Kuratora Zakładu Postępowania Karnego Uniwersytetu Rzeszowskiego. Niestety śmierć Profesora zmusiła jego współpracowników do ukończenia rozpoczętej przez Profesora pracy i zapewne pozbawiła tego, co mógłby jeszcze On wnieść do tworzonego podręcznika.

Poszczególne instytucje procesu karnego zostały omówione według stanu prawnego obowiązującego w dniu 1 sierpnia 2007 r., w tym ustawy wchodzące w życie w 2007 r. w szczególności:

- ustawa z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 226, poz. 1648) – przywracająca do polskiego procesu karnego postępowanie przyspieszone,
- ustawa z dnia 12 stycznia 2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 20, poz. 116) – wprowadzająca zmiany wywołane orzeczeniami Trybunału Konstytucyjnego,
- ustawa z dnia 15 marca 2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 112, poz. 766) – ograniczająca udział ławników w składach orzekających w sądach pierwszej instancji, wręcz wprowadzająca zasadę jednoosobowego orzekania w sądach rejonowych,
- ustawa z dnia 29 marca 2007 r. o zmianie ustawy o prokuraturze, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 64, poz. 432) – rozszerzająca właściwość rzeczową sądów okręgowych, przekazująca kontrolę odwo-

- ławczą postępowania przygotowawczego do sądu, ograniczającą prokuratorski nadzór instancyjny, modyfikującą zakres przedmiotowy i zasady prowadzenia dochodzeń i śledztw,
- ustawa z dnia 9 maja 2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 99, poz. 664) – zwiększająca zakres środków dyscyplinujących uczestników postępowań karnych.

Autorzy:

G. Artymiak	- rozdział III, IV pkt 5, VII i VIII
G. Artymiak, Z. Sobolewski	- rozdział I pkt 9–11
M. Kleinowska, Z. Sobolewski	- rozdział I pkt 1–8
Cz.P. Kłak	- rozdział IV pkt 1–4
A. Masłowska	- rozdział II
P. Sowiński	- rozdział V, VI

POSTĘPOWANIE PRZYGOTOWAWCZE

1. Cele i funkcje postępowania przygotowawczego

Postępowanie przygotowawcze jest pierwszym stadium procesu karnego¹. Stadium to występuje wtedy, gdy przestępstwo jest ścigane w trybie publicznoskargowym. Warto przypomnieć, że postępowanie będzie toczyło się z urzędu także wtedy, gdy prokurator zdecyduje się wszcząć postępowanie w sprawie o przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego z uwagi na interes społeczny (art. 60 § 1 i 2 k.p.k.)².

Zgodnie z treścią art. 297 § 1 k.p.k.³ celem postępowania przygotowawczego jest:

- ustalenie, czy został popełniony czyn zabroniony i czy stanowi on przestępstwo;
- wykrycie i w razie potrzeby ujęcie sprawcy;
- zebranie danych stosownie do art. 213 k.p.k. i art. 214 k.p.k., czyli danych o osobie oskarżonego oraz informacji w ramach wywiadu środowiskowego;
- wyjaśnienie okoliczności sprawy, czyli wszelkich kwestii mających znaczenie dla odpowiedzialności karnej, w tym ustalenie osób pokrzywdzonych i rozmiarów szkody, a także sposobu popełnienia przestępstwa, czasu i miejsca jego popełnienia;
- zebranie, zabezpieczenie i utrwalenie dowodów dla sądu, tak aby rozstrzygnięcie sprawy nastąpiło na pierwszej rozprawie głównej; pamiętać bowiem należy, iż materiał zgromadzony w postępowaniu przygotowawczym może być wykorzystany do celów dowodowych przed sądem, co jest szczególnie wyraźne w przypadku czynności niepowtarzalnych, czyli takich, których nie można już przed sądem powtórzyć, np. oględzi-

postępowanie przygotowawcze jako pierwsze stadium procesu karnego

cele postępowania przygotowawczego

¹ Więcej o postępowaniu przygotowawczym zob. S. Waltoś, *Model postępowania przygotowawczego*, Warszawa 1997; J. Tylman, *Postępowanie przygotowawcze w procesie karnym*, Warszawa 1998.

² M. Czekaj, *Ingerencja prokuratora w sprawach o przestępstwa prywatnoskargowe*, Prok. i Pr. 1999, nr 7–8.

³ W brzmieniu nadanym ustawą z dnia 29 marca 2007 r. o zmianie ustawy o prokuraturze, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2007 r. Nr 64, poz. 432).

ny miejsca zdarzenia, przesłuchanie w postępowaniu przygotowawczym świadka, który następnie zmarł.

W postępowaniu przygotowawczym należy także dążyć do wyjaśnienia okoliczności, które sprzyjały popełnieniu czynu (art. 297 § 2 k.p.k.).

Wypełnienie owych zadań pozwala dopiero przejść do kolejnego stadium.

funkcje postępowania przygotowawczego

Postępowanie przygotowawcze pełni zasadniczo dwie funkcje: przygotowawczą (przygotowawczo-wykrywczą), polegającą na wykryciu przestępstwa i sprawcy oraz przygotowaniu materiału dla sądu oraz profilaktyczną, mającą zapobiec popełnianiu dalszych przestępstw, dzięki ujawnieniu czynników i przyczyn sprzyjających działalności przestępczej.

2. Formy postępowania przygotowawczego

śledztwo i dochodzenie

Wśród przepisów kodeksu postępowania karnego możemy wyróżnić dwie formy postępowania przygotowawczego: **śledztwo i dochodzenie**. Różnice między tymi formami dotyczą: kategorii czynów, organów prowadzących postępowanie, czasu trwania, zakresu przeprowadzanych czynności, nadzoru prokuratorskiego oraz stopnia złożoności form niektórych czynności⁴. W myśl art. 325a § 2 k.p.k. przepisy dotyczące śledztwa stosuje się odpowiednio do dochodzenia, o ile przepisy rozdziału 36a nie stanowią inaczej.

śledztwo obligatoryjne

Zgodnie z treścią art. 309 pkt 1–4 k.p.k. śledztwo prowadzi się obligatoryjnie w sprawach:

- w których rozpoznanie w I instancji należy do właściwego sądu okręgowego;
- o występki – gdy osobą podejrzaną jest sędzia, prokurator, funkcjonariusz policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego lub Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego lub Centralnego Biura Antykorupcyjnego;
- o występki – gdy osobą podejrzaną jest funkcjonariusz Straży Granicznej, Żandarmerii Wojskowej, finansowego organu postępowania przygotowawczego lub organu nadrzędnego nad finansowym organem postępowania przygotowawczego, w zakresie spraw należących do właściwości tych organów lub o występki popełnione przez tych funkcjonariuszy w związku z wykonywaniem czynności służbowych;
- o występki, w których nie prowadzi się dochodzenia⁵.

śledztwo fakultatywne

Śledztwo fakultatywne natomiast prowadzone jest w sprawach o występki, w których nie prowadzi się dochodzenia, jeżeli prokurator tak postanowi ze względu na wagę lub zawilość sprawy (art. 309 pkt 5 k.p.k.).

zakres przedmiotowy dochodzenia

Według treści art. 325b k.p.k. dochodzenie prowadzi się w sprawach o przestępstwa należące do właściwości sądu rejonowego:

⁴ K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, *Proces karny*, Katowice 2003, s. 412.

⁵ Zob. R.A. Stefański, *Obligatoryjne śledztwo prokuratora w świetle nowelizacji do k.p.k. z 2003*, Prok. i Pr. 2003, nr 3.

- zagrożone karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, z tym że w przypadku przestępstwa popełnionego przeciwko mieniu tylko wówczas, gdy wartość przedmiotu przestępstwa albo szkoda wyrządzona lub grożąca nie przekracza 100 000 złotych;
- przewidziane w art. 159 k.k. i art. 262 § 2 k.k.;
- przewidziane w art. 279 § 1, art. 286 § 1 i 2 oraz w art. 289 § 2 k.k., jeżeli wartość przedmiotu przestępstwa albo szkoda wyrządzona lub grożąca nie przekracza 100 000 złotych.

Artykuł 325b § 2 k.p.k. wyłącza jednak spod dochodzenia całą grupę przestępstw wskazanych w § 1 pkt 1, ograniczając przedmiotowy zakres dochodzenia. Natomiast w art. 325c k.p.k. wprowadzono wyraźne wyłączenie dochodzenia, po pierwsze – w stosunku do oskarżonego pozbawionego wolności w tej lub innej sprawie, chyba że zastosowano zatrzymanie lub tymczasowe aresztowanie wobec sprawcy ujętego na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem, a także jeżeli oskarżony jest nieletni, głuchy, niemy, niewidomy lub gdy biegli lekarze psychiatry powołani do wydania opinii w sprawie stwierdzą, że poczytalność oskarżonego w chwili popełnienia zarzucanego mu czynu lub w czasie postępowania jest wyłączona albo w znacznym stopniu ograniczona. Mamy tu więc do czynienia z podmiotowym ograniczeniem dochodzenia. Dochodzenia nie prowadzi się także, jeżeli czyn będący przedmiotem postępowania wyczerpuje znamiona określone w dwóch lub więcej przepisach ustawy karnej, pozostających w związku kumulatywnym (art. 11 § 2 k.k.), z których chociaż jeden przepis wyłącza możliwość prowadzenia dochodzenia⁶.

**wyłączenie
dochodzenia**

3. Organy prowadzące postępowanie przygotowawcze

Zgodnie z treścią art. 298 k.p.k. postępowanie przygotowawcze prowadzi lub nadzoruje prokurator, a w zakresie przewidzianym w ustawie – policja. W przypadkach przewidzianych w ustawie uprawnienia policji przysługują innym organom. Ponadto określone w ustawie czynności w postępowaniu przygotowawczym przeprowadza sąd. Mówiąc szczegółowo o organach postępowania przygotowawczego, należy wyróżnić organy właściwe do prowadzenia śledztwa oraz dochodzenia.

Według art. 311 k.p.k. śledztwo prokurator. Prokurator może powierzyć policji jego przeprowadzenie w całości lub w określonym zakresie albo dokonanie poszczególnych czynności śledztwa, w przypadkach wskazanych w art. 309 pkt 2 i 3 k.p.k. można powierzyć policji jedynie dokonanie poszczególnych czynności śledztwa. Powierzenie to nie może jednak obejmować czynności związanych z przedstawieniem zarzutów, zmianą lub uzupełnieniem tego postanowienia oraz zamknięciem śledztwa; może jednak mieć zastosowanie art. 308 § 2 k.p.k. W razie prowadzenia przez policję śledztwa tzw. powierzonego lub czynności powierzonych, można dokonać innych czynności, jeśli nastąpi taka potrzeba. Pamiętać należy, iż prokurator może w każdej chwili

⁶ Postanowienie SN z dnia 30 czerwca 2004 r., I KZP 8/04, OSNKW 2004, z. 7–8, poz. 81.

zastrzec do osobistego wykonania jakąkolwiek czynność śledztwa, w szczególności czynności wymagające wydania postanowienia. Uprawnienia policji związane z prowadzeniem śledztwa z mocy art. 312 k.p.k. przysługują także: organom Straży Granicznej i Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Centralnego Biura Antykorupcyjnego, w zakresie ich właściwości, a także innym organom przewidzianym w przepisach szczególnych.

Dochodzenie prowadzi policja lub organy, o których mowa w art. 312 k.p.k., chyba że prowadzi je prokurator. Przepis art. 325d k.p.k. odsyła do aktu wykonawczego, w którym upoważniono inne organy do prowadzenia dochodzeń oraz uprawniono do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, jak również określa zakres spraw zleconych tym organom. Dochodzenie w zakresie swych kompetencji mogą zatem prowadzić:

- organy Państwowej Inspekcji Handlowej;
- organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej;
- urzędy skarbowe i inspektorzy kontroli skarbowej;
- Prezes Urzędu Regulacji Telekomunikacji i Poczty⁷.

Z mocy postanowień ustaw szczególnych upoważnienie do prowadzenia dochodzenia mają: dyrektorzy parku narodowego lub upoważnieni przez nich funkcjonariusze parku, strażnicy leśni, nadleśniczy, zastępcy nadleśniczych, inżynierowie nadzoru, leśniczy i podleśniczy, strażnicy Państwowej Straży Łowieckiej.

4. Czas trwania postępowania przygotowawczego

czas trwania śledztwa

Maksymalny **czas trwania śledztwa** zasadniczo wynosi 3 miesiące. W uzasadnionych przypadkach okres śledztwa może być przedłużony na dalszy czas oznaczony, nie dłuższy jednak niż rok, przez prokuratora nadzorującego śledztwo lub prokuratora bezpośrednio przełożonego nad prokuratorem prowadzącym śledztwo. W szczególnie uzasadnionych przypadkach właściwy prokurator bezpośrednio przełożony wobec prokuratora nadzorującego lub prowadzącego śledztwo może przedłużyć śledztwo na dalszy czas oznaczony. W tym ostatnim przypadku ustawodawca pozwala przedłużyć śledztwo, nie określając już z góry czasu jego trwania. Należy również zauważyć, że większy akcent został położony na wyjątkowość takiego przedłużenia, skoro powodem przedłużenia musi być nie każdy uzasadniony przypadek, ale szczególnie uzasadniony.

czas trwania dochodzenia

Generalnie czas trwania dochodzenia jest krótszy w porównaniu ze śledztwem. Dochodzenie powinno być bowiem ukończone w ciągu 2 miesięcy. Prokurator może ten okres wydłużyć o miesiąc, czyli do 3 miesięcy,

⁷ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie określenia organów uprawnionych obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, jak również zakresu spraw zleconych tym organom (Dz. U. Nr 108, poz. 1019 z późn. zm.).

a w przypadkach szczególnie uzasadnionych na dalszy czas oznaczony (art. 325i § 1 k.p.k.).

5. Strony i ich uprawnienia oraz obowiązki w postępowaniu przygotowawczym

**strony postępowania
przygotowawczego**

W postępowaniu przygotowawczym stronami są:

- podejrzany;
- pokrzywdzony;
- inne osoby, gdy ustawa przyznaje im określone uprawnienia (np. osobom niebędącym stronami przysługuje zażalenie na postanowienia i zarządzenia oraz czynności naruszające ich prawa – art. 302 k.p.k.);
- prokurator, który ma prawa strony w ramach czynności sądowych podejmowanych w postępowaniu przygotowawczym (art. 299 k.p.k.).

Podejrzany i pokrzywdzony, jako strony postępowania przygotowawczego, ogólnie mówiąc, mają prawo do:

- uczestniczenia w czynnościach śledztwa lub dochodzenia (czynnościach dowodowych oraz innych, wnoszenia pism procesowych itp.);
- inicjatywy dowodowej (składania wniosków dowodowych);
- wnoszenia zażalenia na zasadach określonych w ustawie;
- korzystania z fachowej pomocy (podejrzany – z pomocy obrońcy, pokrzywdzony – z pomocy pełnomocnika).

Na uprawnienia i obowiązki stron w postępowaniu przygotowawczym patrzeć trzeba również przez pryzmat tego, że występują w roli osobowych źródeł dowodowych.

Definicja podejrzanego zawarta jest w art. 71 § 1 k.p.k., przy czym według § 3 tego przepisu, jeśli przepisy kodeksu używają w znaczeniu ogólnym określenia „oskarżony”, odpowiednie przepisy mają zastosowanie także do „podejrzanego”. Dbałość o gwarancje procesowe podejrzanego jest mocno zaakcentowana w postępowaniu przygotowawczym. Przed pierwszym przesłuchaniem należy pisemnie pouczyć podejrzanego o jego uprawnieniach:

- do składania wyjaśnień, do odmowy składania wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na pytania;
- do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia;
- do korzystania z pomocy obrońcy, w tym o możliwości udziału obrońcy w przesłuchaniu;
- do końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania.

W postępowaniu przygotowawczym na podejrzanym ciąży obowiązek wynikający z art. 74 k.p.k. i art. 75 k.p.k. Podejrzany nie ma wprawdzie obowiązku dowodzenia swej niewinności ani swej winy, jednak musi poddać się oględzinom ciała i badaniom wskazanym w art. 74 § 2 k.p.k. Musi też, jeśli pozostaje na wolności, stawiać się na każde wezwanie organu procesowego oraz zawiadamiać o zmianie miejsca pobytu. W przypadku nieusprawiedli-

wionego niestawiennictwa można podejrzanego zatrzymać i doprowadzić przymusowo. Istotne konsekwencje w zakresie doręczeń pism procesowych ponosi podejrzaný w przypadku przebywania za granicą bez wskazania adresu w kraju dla doręczeń lub zmiany miejsca zamieszkania bądź nieprzebywania pod wskazanym przez siebie adresem (art. 138 k.p.k. i art. 139 k.p.k.). Podejrzaný musi potwierdzić podpisem, że został pouczoney o wskazanych prawach i obowiązkach.

Kodeks postępowania karnego definiuje pojęcie „pokrzywdzonego” w art. 49 k.p.k. Pamiętać jednak trzeba, że pojęcie pokrzywdzonego wiąże się ściśle z prawem karnym materialnym. Krąg pokrzywdzonych wyznacza zatem zespół znamion przestępstwa, o które toczy się proces. Pokrzywdzoney może w postępowaniu przygotowawczym wystąpić w charakterze źródła dowodowego, jakim jest świadek. Wówczas zastosowanie do niego będą miały przepisy stanowiące o obowiązkach i uprawnieniach świadka. Jako świadek, pokrzywdzoney będzie miał obowiązek stawiennictwa przed oblicze organu procesowego oraz złożenia prawdziwych zeznań. Ważne gwarancje procesowe przysługują świadkom na podstawie art. 185a k.p.k. i art. 185b k.p.k.

W stosunku do pozostałych podmiotów, wachlarz uprawnień i obowiązków jest zasadniczo zawężony, gdyż łączą się one ściśle tylko z poszczególnymi („pojedynczymi”) przypadkami, gdy podmiotowi przyznane jest konkretne uprawnienie lub nałożony konkretny obowiązek. Na przykład, z mocy art. 302 k.p.k., osoby niebędące stronami mogą składać zażalenie na warunkach w nim wskazanych. Nie oznacza to, że jednocześnie na mocy art. 302 k.p.k. mogą korzystać z innych gwarancji procesowych przysługujących podejrzanemu i pokrzywdzonemu, na przykład brać udział w czynnościach dowodowych. Nie będzie stroną postępowania osoba podejrzana, czyli taka, której nie przedstawiono zarzutów⁸.

Natomiast w trakcie czynności sądowych prowadzonych w postępowaniu przygotowawczym prokuratorowi przyznano na mocy art. 299 § 3 k.p.k. taki sam zakres praw, jakie mają strony zasadnicze. Nie dochodzi więc w tym miejscu do „rozdrobienia” uprawnień i obowiązków w związku z podejmowaniem konkretnych czynności, jak w przypadku stron dodatkowych należących do kategorii osób niebędących stronami.

6. Wszczęcie postępowania przygotowawczego

6.1. Źródła informacji o przestępstwie

U podstaw wszczęcia postępowania karnego musi leżeć informacja o popełnionym przestępstwie. Zaznaczyć trzeba, że pojęcie „informacji” jest szersze wobec pojęcia „dowodu”. Informacja bowiem to wszelkie dane o świecie zewnętrznym, które są uzyskiwane albo przez bezpośrednie poznanie zmysłowe, albo przez podawany przez inną osobę opis jakiegoś stanu rzeczy lub

⁸ Postanowienie SN z dnia 22 lipca 2004 r., WZ 49/04, OSNKW 2004, z. 10, poz. 93.

zjawisk⁹. Informacje o przestępstwie mogą docierać do organów ścigania z różnych źródeł.

Informacje o przestępstwie można podzielić na wewnętrzne i zewnętrzne¹⁰.

Informacje wewnętrzne to inaczej mówiąc informacje pochodzące ze źródeł własnych organów ścigania. Do tej grupy zalicza się informacje uzyskane w toku prowadzenia czynności administracyjno-porządkowych (np. służba patrolowa, rutynowa kontrola pojazdów mechanicznych), czynności operacyjnych (np. podsłuch, podgląd, obserwacja, rozpytanie) oraz prowadzenia postępowania karnego w innej sprawie.

Ważną grupę wiadomości o czynie zabronionym stanowią informacje pochodzące ze źródeł zewnętrznych (informacje zewnętrzne), czyli niepowiązanych instytucjonalnie z organami ścigania. Wśród nich sporo informacji organy ścigania otrzymują od osób indywidualnych – ofiar przestępstw lub osób, które obserwowały przestępstwo bezpośrednio bądź dowiedziały się o nim z innych źródeł. Mamy wówczas do czynienia z instytucją zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa.

Można mówić o prawnym i społecznym obowiązku zawiadomienia o przestępstwie. Obowiązek prawny niezwłocznego powiadomienia organu ścigania o przestępstwie spoczywa na każdym, kto uzyskał wiarygodną wiadomość o karalnym przygotowaniu albo usiłowaniu lub dokonaniu czynu zabronionego wskazanego w art. 240 § 1 k.k. W tych przypadkach niezawiadomienie o przestępstwie jest czynem zabronionym. Przy czym art. 240 w § 2 i § 3 k.k. wyłącza przestępność oraz karalność niezawiadomienia we wskazanych w nim sytuacjach.

Ponadto, instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa (art. 304 § 2 k.p.k.).

Natomiast z przepisu art. 304 § 1 k.p.k. wynika społeczny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie. Każdy bowiem, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub policję. Z ustnego zawiadomienia o przestępstwie sporządza się protokół (art. 143 § 1 k.p.k.). Dopuszczalne jest również sporządzenie wspólnego protokołu z przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie i przesłuchania w charakterze świadka osoby zawiadamiającej; w protokole tym można również zamieścić wniosek o ściganie (art. 304a k.p.k.). Zawiadomienie o przestępstwie może być odczytywane na rozprawie sądowej, chyba

**informacje
wewnętrzne**

**informacje
zewnętrzne**

**zawiadomienie
o przestępstwie**

⁹ T. Hanausek, *Kryminalistyka. Zarys wykładu*, Kraków 2005, s. 46.

¹⁰ Zob. J. Gurgul, *Źródła informacji o nieznanym sprawcy*, *Problemy Kryminalistyki* 2006, nr 253, s. 27–32; B. Hołyst, *Kryminalistyka*, Warszawa 2004, s. 427–434.

że zostało złożone do protokołu, o którym mowa w art. 304a k.p.k., czyli razem z zeznaniami osoby zawiadamiającej¹¹.

Zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa może nastąpić również w formie pisemnej, drogą elektroniczną, faksem lub telefonicznie. Nie sporządza się wówczas protokołu, ponieważ w trzech pierwszych przypadkach zawiadomienie jest dokonane w formie pisemnej (dokument, dane elektroniczne), a z rozmowy telefonicznej można sporządzić notatkę urzędową.

Niekiedy doniesienie o przestępstwie może być anonimowe. Dzieje się tak wtedy, gdy osoby zgłaszające popełnienie czynu zabronionego z różnych względów nie chcą ujawniać swej tożsamości. Każdy tego typu anonimowy sygnał należy skrupulatnie zbadać i dążyć do ustalenia autora anonimów. Czasami zdarza się również, że sam sprawca donosi o swoim przestępstwie. Wówczas ma miejsce samooskarżenie. Należy szczególnie krytycznie podchodzić do samooskarżeń, gdyż różne motywy mogą kierować sprawcą zgłaszającym się do organów ścigania. Nie zawsze można mieć do czynienia ze szczerą skruchą sprawcy, ale niekiedy z chęcią odwrócenia przez niego uwagi od innego znacznie poważniejszego czynu zabronionego. Przyczyną fałszywych samooskarżeń może być też choroba psychiczna, niedorozwój umysłowy lub inne zakłócenia czynności psychicznych.

Coraz częściej informacje o przestępstwie docierają do organów ścigania za pośrednictwem środków masowego przekazu.

Zawiadomienie o przestępstwie, co do którego prowadzenie śledztwa jest obowiązkowe lub własne dane świadczące o popełnieniu takiego przestępstwa, policja przekazuje wraz z zebranymi materiałami niezwłocznie prokuratorowi.

6.2. Postępowanie sprawdzające

charakter i cele postępowania sprawdzającego

W wielu przypadkach, zanim dojdzie do wszczęcia postępowania karnego, potrzebne jest zweryfikowanie przez organy ścigania informacji o przestępstwie po to, aby nie wszczynać postępowania zbyt pochopnie i w sposób nieuzasadniony. Zweryfikowaniu tych informacji o czynie zabronionym służy postępowanie sprawdzające, w ramach którego podejmuje się czynności¹² mające na celu przekonanie się o tym, czy rzeczywiście istnieje wymagana przez przepisy kodeksu postępowania karnego podstawa do wszczęcia procesu karnego. Postępowanie sprawdzające ma interesujący charakter, ponieważ podstawą jego przeprowadzenia jest przepis art. 307 k.p.k., natomiast jest ono przeprowadzane jeszcze przed wszczęciem postępowania karnego; nie jest więc ono częścią (fazą) procesu.

czynności sprawdzające

W ramach postępowania sprawdzającego, jeśli zachodzi potrzeba, przeprowadzać można czynności mające charakter sprawdzających:

- zażądanie uzupełnienia w wyznaczonym terminie danych zawartych w zawiadomieniu o przestępstwie; przy czym to uzupełnienie może na-

¹¹ Zob. wyrok SA w Katowicach z dnia 18 marca 2004 r., II AKa 64/03, KZS 2004, z. 9, poz. 83.

¹² Zob. J. Tylman, *Instytucja czynności sprawdzających w postępowaniu karnym*, Łódź 1984.

Proces karny

Część szczególna

Dr Grażyna Artymiak – adiunkt w Zakładzie Prawa Karnego i Postępowania Karnego Uniwersytetu Rzeszowskiego, sędzia Sądu Okręgowego w Rzeszowie.

Dr Monika Klejnowska – adiunkt w Zakładzie Prawa Karnego i Postępowania Karnego UR.

Dr Czesław Paweł Kłak – adiunkt w Zakładzie Prawa Karnego i Postępowania Karnego UR i w Instytucie Europeistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, aplikant etatowy Prokuratury Okręgowej w Rzeszowie.

Mgr Arita Masłowska – asystent w Zakładzie Prawa Karnego i Postępowania Karnego UR, sędzia Sądu Rejonowego w Kolbuszowej.

Dr hab. Maciej Rogalski – profesor Wyższej Szkoły Administracji i Zarządzania w Przemyślu, radca prawny.

Prof. dr hab. Zbigniew Sobolewski – wieloletni nauczyciel akademicki.

Dr Piotr Krzysztof Sowiński – adiunkt w Zakładzie Prawa Karnego i Postępowania Karnego UR, radca prawny.

Podręcznik zwięźle omawia główne tendencje rozwojowe procesu karnego, problemy teoretyczne i interpretacyjne powstające na tle unormowań kodeksu postępowania karnego z 1997 roku wraz z jego licznymi już nowelizacjami.

Autorzy książki realizowali wykład z zakresu prawa karnego procesowego według idei Profesora Zbigniewa Sobolewskiego, który niestety zmarł zanim podręcznik został ukończony. Jego współpracownicy z ówczesnego Zakładu Postępowania Karnego Wydziału Prawa Uniwersytetu Rzeszowskiego: dr Grażyna Artymiak, dr Monika Klejnowska, dr Czesław Paweł Kłak, mgr Arita Masłowska, dr hab. Maciej Rogalski i dr Piotr Krzysztof Sowiński, dokończyli rozpoczętą przez Profesora pracę.

Doświadczenia Autorów w pracy dydaktycznej zapewniają wysoką przydatność podręcznika dla studiujących. Analiza rozwiązań normatywnych uwzględnia ogólny dorobek nauki prawa karnego i bogate orzecznictwo sądowe. Stąd książka może też zainteresować prawników-praktyków profesjonalnie związanych z wymiarem sprawiedliwości w sprawach karnych. Obszerna i aktualna literatura przedmiotu jest cennym uzupełnieniem podręcznika.

Cena 49 zł

ISBN 978-83-7526-597-2

9 788375 265972